

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞINA BAĞLI KURUMLARDA ÇALIŞIRKEN YÜKSEK DİN ÖĞRENİMİNE DEVAM EDEN PERSONELİN HEM ÇALIŞIP HEM OKUMA DENEYİMLERİNİN ANALİZİ

ANALYSIS OF PERFORMING AND STUDYING EXPERIENCES OF PERSONNEL
WORKING IN INSTITUTIONS DEPENDING ON THE PRESIDENCY OF RELIGIOUS
AFFAIRS AND CONTINUING HIGHER RELIGIOUS EDUCATION

ALİ GÜNGÖR

DOC. DR., KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ İLAHIYAT FAKÜLTESİ

DİN EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ASSOC. PROF. DR., KIRŞEHİR AHİ EVRAN UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY

DEPARTMENT OF RELIGIOUS EDUCATION

KIRŞEHİR, TÜRKİYE

agungor38@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-7655-4021>

<http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.1541479>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received

31 Ağustos / August 2024

Kabul Tarihi / Accepted

3 Aralık / December 2024

Yayın Tarihi / Published

Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Aralık / December

Atıf / Cite as

Güngör, Ali, "Diyabet İşleri Başkanlığına Bağlı Kurumlarda Çalışırken Yüksek Din Öğrenimine Devam Eden Personelin Hem Çalışıp Hem Okuma Deneyimlerinin Analizi [Analysis of Performing and Studying Experiences of Personnel Working in Institutions Depending on the Presidency of Religious Affairs and Continuing Higher Religious Education]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 11/2 (Aralık/December 2024): 603-632.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey.

ilahiyatdergisi@kilis.edu.tr

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞINA BAĞLI KURUMLARDA ÇALIŞIRKEN YÜKSEK DİN ÖĞRENİMİNE DEVAM EDEN PERSONELİN HEM ÇALIŞIP HEM OKUMA DENEYİMLERİNİN ANALİZİ¹

Öz

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapan personelin çoğunluğu ön lisans veya lisans mezunudur. Ancak yeni personel alımlarında özellikle lisans düzeyinde mezunlar tercih edilmektedir. DİB, görevdeki personelin mesleki gelişmelerini sağlamak için hizmet içi eğitimler vermektedir. Yakın zamanda kurulan Diyanet Akademisinde verilen eğitimlerle özellikle göreve yeni alınan personelin hizmet öncesi yeterliklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde ortaöğretim veya ön lisans diploması ile vazifeye başlayan din görevlilerinden bazıları da açık öğretim yoluyla üst öğrenimlerini tamamlamaya çalışmaktadır. Son yıllarda her ile bir üniversite politikası bağlamında Türkiye’de bütün illerde bir üniversite açılmıştır. Yeni açılan üniversitelerdeki yüksek din öğretimi kurumları, Diyanet İşleri başkanlığı bünyesinde çalışan din görevlilerine yüz yüze eğitim imkânı sağlamaktadır. Ayrıca Mesleki ve Teknik Öğretim Kurumlarından (MTOK) mezun ve hafızlık belgesine sahip öğrencilere tanınan kontenjanlar din görevlilerinin yüksek din öğretimine ulaşımını kolaylaştırmıştır. Ancak gerçekleştirilen alan araştırmalarında, yükseköğrenimleri esnasında bir işte çalışan üniversite öğrencilerinin bazı sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı kurumlarda çalışan din görevlileri de devam ettikleri fakültelerden uzak yerleşim birimlerinde görev yapabilmektedir. Ayrıca aralarında evli ve çocuklu olanlar bulunmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı hem din görevlisi olarak çalışıp hem de yüksek din öğretimi kurumlarında öğrenci olanların çalışma ve eğitimi birlikte götürme deneyimlerini analiz etmektir. Araştırmanın, elde edilen verilerin ilgili kurumlarla paylaşılması ve ortaya çıkan sorunların çözümüne katkı sağlayabilecek olması yönüyle önemli olduğu ve alana katkı sağlaması düşünülmektedir. Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırma katılımcıları, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde din görevlisi olarak çalışan ve aynı zamanda bir yüksek din öğretimi kurumunda öğrenim gören 95 öğrenciden oluşmaktadır. Veriler, ilgili kurumdan etik kurul izni alındıktan sonra, yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak yüz yüze ve elektronik ortamda toplanmıştır. Elde edilen veriler analiz edilmiş, uzman görüşü de alınarak kategoriler oluşturulmuştur. Tablolaştırılan kategoriler, katılımcı görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda din görevlilerinin, ilahiyat/İslami ilimler fakültesinde eğitim alma amaçlarının; mesleki gelişim, görevde yükselme, akademik kariyer, diploma sahibi olmak ve öğretmen olmak gibi etkenler olduğu görülmektedir. Din görevlileri aldıkları eğitimin kendilerine; alan bilgisi, mesleki uygulama becerisi ve meslekte yükselme sınavlarında başarı gibi konularda katkı sağladığını belirtmişlerdir. Katılımcıların yükseköğretim bitirme amaçları ile devam ettikleri yükseköğrenimin kendilerine katkıları birlikte değerlendirildiğinde hedeflerinin çoğuna ulaştıkları görülmektedir. Din görevlisi olarak çalışırken yüksek din öğretimi kurumlarına öğrenci olarak devam eden katılımcıların; fakülteye devamsızlık, ekonomik, sosyal ve öğretim faaliyetleri konularında sorunlar dile getirdikleri görülmektedir. Müezzin, imam hatip ve Kur’an kursu öğreticisi olarak görev yapan katılımcıların çalışma periyotları yönüyle diğer memurlardan ayrılan özellik, sabit bir mesailerinin olmamasıdır. İmam hatip olarak görev yapanlar namaz vakitleri dışındaki zamanlarda, Kur’an kursu öğreticileri ise öğretmenlerde olduğu gibi sabah dersleri bittikten sonraki kalan zamanlarında fakültedeki derslere katılma imkânı bulabilmektedir. Bazı

¹ Bu makale, 27 Eylül 2023 tarihinde 2. Uluslararası İpek Yolu Bilimsel Araştırmalar Kongresinde sunulan “Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı Kurumlarda Çalışan Personelin Yüksek Din Öğrenimi Sürecinde Yaşadığı Sorunlar” başlıklı bildiri esas alınarak hazırlanmıştır.

din görevlileri Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) yurtlarında akşam görevlendirilme yoluyla derslere devam için kendilerine zaman oluşturmaya çalışmaktadırlar. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın esnek çalışma imkânı oluşturan ihtiyaç odaklı Kur'an kursu uygulamasında görev almak da derslere devam konusunda kolaylaştırıcı bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Katılımcı din görevlilerinin görüşlerine dayalı olarak tespit edilen sorunların çözümüne yönelik şu öneriler getirilebilir. 1-Yükseköğretim kurumları pandemi ve depremde elde ettikleri uzaktan eğitim tecrübesini ve teknik altyapılarını kullanarak teorik derslerin bir kısmı için uzaktan eğitim seçeneğini hayata geçirebilirler. 2-Bir kısmı hafız olan ve uzun süre din görevliliği yapmış olanlar yüksek din öğretimi kurumlarına kaydolduklarında; Kur'an-ı Kerim ve Arapça derslerinden, girecekleri seviye belirleme sınavlarındaki başarılarına ve hafızlık belgelerine dayalı olarak muaf tutulabilirler. Bu uygulamanın gerçekleşmesi için gerekli olan mevzuat düzenlemeleri yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Görevlisi, Mesleki Gelişim, Yüksek Din Öğretimi, Diyanet İşleri Başkanlığı.

ANALYSIS OF PERFORMING AND STUDYING EXPERIENCES OF PERSONNEL WORKING IN INSTITUTIONS DEPENDING ON THE PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS AND CONTINUING HIGHER RELIGIOUS EDUCATION²

Abstract

The majority of the personnel working at the Presidency of Religious Affairs (PRA) have an associate degree or bachelor's degree. But in recruiting new staff, especially bachelor's degree graduates are preferred. PRA provides in-service training to ensure the professional development of those on duty. The recently established Diyanet Academy aims to develop the pre-service competencies of newly recruited staff. In previous years, some of the officials who started working at the PRA with secondary education or associate degree diplomas are trying to complete their higher education through open education. In recent years, a university has been opened in every province in Türkiye. Higher religious education institutions located in newly opened universities provided face-to-face education opportunities for religious officials working within the PRA. In addition, the quotas granted to students who graduated from Vocational and Technical Education Institutions (VTEI) and have a Quran memorization certificate have facilitated religious officials' access to higher religious education. In field research, it has been determined that university students who have to work during their higher education experience some problems. Religious officials working within the Mufti's Office can work in settlements far from the faculties they attend. There are also those who are married and have children. The main purpose of this study is to analyze the experiences of those who both work as religious officials and are students in higher religious education institutions, combining work and education. It is thought that the data obtained at the end of the research will be important and contributing to the solution of the problems that arise. In this study, the "phenomenology" design, one of the qualitative research designs, was used. Participant selection was based on "Criteria sampling", one of the "Purposive sampling" methods. Participants consist of 95 students who work as religious officials within the PRA and also study at a higher religious education institution, in accordance with the sampling method. After obtaining ethics commit-

² This article was prepared based on the paper titled "The Problems Faced by Personnel Working in Institutions Affiliated to the Presidency of Religious Affairs in the Process of High Religious Education" that I presented at the 2nd International Silk Road Scientific Research Congress on September 27, 2023.

tee approvals, data were collected face-to-face and electronically using structured interview forms. Data were analyzed and categories were created by taking expert opinions. The tabulated categories were evaluated in line with the participants' opinions. The result of the research, it is seen that religious officials aim to receive education in the faculty of theology/Islamic sciences for factors such as professional development, promotion in duty, academic career, having a diploma and becoming a teacher. All of these purposes are intended to contribute to the best implementation of their religious education and religious service duties. Because the training they receive is related to the task they perform. When the participants' goals for completing higher education are evaluated together with the contributions of higher education to them, it is seen that they have achieved most of their goals. Participants who continue their higher religious education as students while working as religious officials; They expressed problems regarding absenteeism from the faculty, economic, social and teaching activities. The feature that distinguishes the participants who work as muezzins, imams and Quran course instructors from other civil servants in terms of their working periods is that they do not have a fixed working hours. Those who work as imams and hatips have the opportunity to attend classes at the faculty outside of prayer times, and Quran course instructors, like teachers, have the opportunity to attend classes in the remaining time after morning classes. Some religious officials are assigned to work in the evenings at the Credit and Hostels Institution (CHI) dormitories, in agreement with the mufti's office, in order to create time for themselves to attend classes. Taking part in PRA's need-based Quran course application, which provides flexible working opportunities, is considered as an opportunity to facilitate attendance at classes. The suggestions: 1- The distance education experience gained during earthquakes and pandemics can be used. 2- Religious officers may be exempt from some courses based on their Quran memory certificate and level determination exam.

Keywords: Religious Education, Religious Officials, Professional Development, Higher Religious Education, Presidency of Religious Affairs.

GİRİŞ

Tarihi süreç incelendiğinde devlet kurumlarına memur alımında, hizmet öncesi alınan eğitim düzeyinde bir artış gözlemlenmektedir. Örnek olarak Millî Eğitim Bakanlığında (MEB) sınıf öğretmeni olarak atanmak için ilk zamanlarda öğretmen okulu mezunu olmak yetiyor iken yetmişli yılların ortasında ön lisans (Eğitim Enstitüsü), doksanlı yılların başında ise lisans (Eğitim Fakültesi) mezunu olma şartı getirilmiştir.³ Yaygın din hizmetleri ve eğitimi vermekle görevli Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) da din görevlisi alımında her geçen gün eğitim düzeyini yükseltmektedir. Önceleri imam hatip, müezzin kayyım ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi görevlere, imam hatip lisesi düzeyinde personel alımları yapılırken günümüzde ortaöğretim düzeyinde alımlar sınırlı kalmakta daha çok ilahiyat ön lisans ve lisans düzeyinde alımlar yapılmaktadır. 2023 yıl

³ Salih Zeki Genç, "Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Meselemiz", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 11 (2005), 94-95.

sonu itibariyle DİB teşkilatında toplam personelin %41,7'si lisans, % 40,2'si ön lisans ve %16,5'i ortaöğretim mezunudur.⁴ DİB görevlilerinden imam hatip lisesi ve ilahiyat ön lisans mezunu olanlardan bazıları, atamaları yapıldıktan sonra da bilgi, beceri ve özlük haklarını iyileştirmek için açık/uzaktan öğretim yoluyla, eğitim düzeylerini geliştirme gayreti içindedirler.

Son yirmi yılda YÖK tarafından her ile bir üniversite kurulması gündeme gelmiştir. Bütün illerde yeni üniversitelerin bünyesinde açılan ilahiyat/İslami ilimler fakülteleri, din görevlilerine yüz yüze yüksek din öğrenimi fırsatı oluşturmuştur, denilebilir. Yakınlarındaki yüksek din öğrenimi imkanından yararlanmak isteyen din görevlileri sınavlara girerek bu fakültele kayıtlarını yaptırmışlardır. Ayrıca üniversiteye giriş sınavlarında, Mesleki ve Teknik Öğretim Kurumlarından (MTOK) mezun ve hafızlık belgesine sahip öğrenciler için ayrılan kontenjanlar din görevlilerinin yüksek din öğrenimine ulaşımında kolaylık sağlamıştır.⁵ Ancak din görevlilerinin yüksek din öğrenimine ulaşmasında elde ettikleri bu imkanların hem çalışıp hem eğitime devam edecek olmaları hasebiyle bazı zorluklar getirmesi de kaçınılmaz olacaktır. Zira yapılan bazı alan araştırmaları yükseköğrenimleri sırasında çalışan öğrencilerin bazı sorunlar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Aydemir ve diğerleri⁶ tarafından yapılan ve farklı fakülte/yüksekokullarda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin katılımcı olduğu araştırmada; çalışan öğrencilerin derslerini aksattıkları ve dersten işe, işten derse ulaşım güclüğü çektikleri belirlenmiştir. Özmen⁷ tarafından yapılan araştırmada ise; öğrencilerin maddi imkânsızlıklardan dolayı ve sosyalleşmek amacıyla çalışma ihtiyacı duydukları, eğitim aldıkları bölüm ile çalıştıkları sektör arasında bir ilişkinin olmadığı gibi bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca zaman yetersizliğinden dolayı üniversitedeki sosyal faaliyetlere katılamamak gibi sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Yukarıdaki araştırmalar daha çok yükseköğretim öğrencilerinin aldıkları eğitimle ilgisi olmayan ve genellikle yarı zamanlı, gelir getirici işler yaparken yaşadıkları sorunlarla ilgilidir. Oysa İmam hatip lisesi veya ilahiyat ön lisans mezunları DİB teşkilatında Kur'an kursu öğreticiliği, müezzin kayımlık, imam hatiplik gibi mesleklerde görevlendirilmektedir. Bu araştırmada yukarıda sayılan araştırmalardan farklı olarak, DİB bünyesinde Kur'an kursu öğreticiliği, müezzin kayımlık, imam hatiplik gibi görevlerden birini yaparken, görev yaptıkları sektörle ilgili bir yüksek din öğretimi kurumuna

⁴ DİB, "Diyaret İşleri Başkanlığı", *Strateji Geliştirme Başkanlığı* (Erişim 19 Ağustos 2024).

⁵ ÖSYM, "Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı", *Sınav Hizmetleri Daire Başkanlığı* (Erişim 21 Ağustos 2024).

⁶ İshak Aydemir vd., "Çalışan Yükseköğretim Öğrencilerinin Karşılaştıkları Sorunlar", *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 5/3 (2022), 276-285.

⁷ Kenan Özmen, "Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Deneyimleri: Yarı Zamanlı Çalışma", *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2023), 394-404.

devam eden, ilahiyat/İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin hem çalışıp hem okuma deneyimleri avantaj ve sorunları yönüyle ele alınmaktadır. Yapılan taramalarda bu konuda yapılmış bir araştırmaya rastlanamamıştır. Çalışma, araştırma sonuçlarına dayalı olarak belirlenen sorunların ilgili kurumlarla (DİB, ilahiyat/İslami ilimler fakülteleri) paylaşarak, sorunun çözümüne katkı sağlayacağı öngörüsünden hareketle önemlidir. Bu gerekçelerden yola çıkılarak bu araştırmanın temel problemini; Resmi bir din hizmeti görevi yerine getirirken ilahiyat/İslami ilimler fakültelerine öğrenci olarak devam eden din görevlilerinin hem çalışıp hem okuma deneyiminin kendilerine katkıları ve sorunları nelerdir? sorusu oluşturmaktadır. Araştırmanın bu temel probleminden hareketle aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1-DİB'e bağlı kurumlarda görev yapan personel neden yüksek din öğrenimi ihtiyacı duymaktadırlar?

2- DİB'e bağlı kurumlarda görev yapan personelin yükseköğretim esnasında aldıkları eğitimin kendilerine ne gibi yararları bulunmaktadır?

3- DİB'e bağlı kurumlarda görev yapan personelin yüksek din öğrenimi esnasında yaşadığı sorunlar nelerdir?

4- DİB'e bağlı kurumlarda görev yapan personelin yüksek din öğrenimi esnasında yaşanan sorunların çözümüne ilişkin önerileri nelerdir?

1.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın deseni, katılımcılar, verilerin toplanması ve analizi konuları yer almaktadır.

1.1 Araştırmanın Deseni

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgu bilim (fenomenoloji) ile desenlenmiştir. Olgu bilim (fenomenoloji), fark edilen ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanır.⁸ Bu desende araştırmacının görevi, katılımcıların deneyimledikleri olgunun temel yapısını ve özünü betimlemektir.⁹ Bu araştırmada ele alınacak olgu, din görevlilerinin hem çalışıp hem okuma deneyimleridir.

1.2 Araştırmanın Katılımcıları

Olgu bilim (fenomenoloji) araştırmalarında, araştırma konusu olan deneyimi yaşamış ve deneyimlerini araştırmacıya aktaracak kişilerden seçim

⁸ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013).

⁹ Sharan B. Merriam, *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, ed. Selahattin Turan, çev. Fatma Koçak Canbaz - Muhammed Öz (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2018), 25.

yapılır. Dolayısıyla olgu bilim (fenomenoloji) araştırmalarında katılımcı seçiminde kullanılan yöntemlerden birisi de “Ölçüt örnekleme”dir.¹⁰ Bu sebeple katılımcı seçiminde “Amaçlı örnekleme” yöntemlerinden “Ölçüt örnekleme” kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, çalışmadaki temel olguyu ortaya koymaya destek sağlayacak kişileri seçme sürecidir.¹¹ Ölçüt örneklemede, gözlem birimi belli niteliklere sahip kişilerden oluşur.¹² Bu bağlamda araştırma katılımcılarını, DİB’e bağlı olarak din hizmeti görevi yürütürken, ilahiyat/ İslami İlimler fakültesinde öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırma Katılımcılarının Kişisel Özellikleri

Katılımcı Özelliği	Grup	f	%
Görev	İmam hatip	52	54,7
	Kuran kursu öğreticisi	26	27,4
	Müezzin kayyım	12	12,6
	Diğer	5	5,3
Görev yeri	Köy	29	30,5
	İlçe	23	24,2
	İl merkezi	43	45,3
Cinsiyet	Erkek	70	73,7
	Kadın	25	26,3
Yaş	20-25 yaş	37	38,9
	26-30	18	18,9
	31-35	11	11,6
	36-40	11	11,6
Medeni hal	41 ve yukarı	18	18,9
	Evli	52	54,7
	Bekar	43	45,3
Sınıf	Hazırlık	4	4,2
	1.sınıf	6	6,3
	2.sınıf	10	10,5
	3.sınıf	21	22,1
	4.sınıf	54	56,8
Not ortalaması	50>nin altı	2	2,1
	50-75 arası	47	49,5
	76-100 arası	46	48,4
Genel toplam		95	100,00

¹⁰ Sevgi Aydın Günbatır, “Fenomenolojik Araştırma (Olgu Bilim) Yöntemi”, *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*, ed. Haluk Özmen - Orhan Karamustafaoğlu (Ankara: Pegem Akademi, 2019), 304.

¹¹ John W. Creswell, *Nitel Araştırmacılar İçin 30 Temel Beceri*, çev. Hasan Özcan (Anı Yayıncılık, 2019), 108.

¹² Şener Büyüköztürk vd., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2022), 94.

Tablo 1'e göre, katılımcıların yarısından fazlası imam hatip olarak görev yapmaktadır. Görev türünde "diğer" olarak sınıflandırılan 5 katılımcı ise görevlerini, KYK yurtları, huzurevi vb. kurumlarda görevli dini danışman olarak belirtmiştir. Yarıya yakınının görev yeri il merkezindedir. Çoğunluğunu %73,7) erkekler oluşturmaktadır. Yarından fazlası ortalama üniversite eğitim çağı olan 20-25 yaş aralığının üstündedir. Yine yarından fazlası evlidir. Katılımcıların nerdeyse tamamının (%97,9) not ortalaması 50 puanın üzerindedir. Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde evlilik ve yaş durumu yönüyle üniversite öğrencilerin ortalamalarının üstünde olduğu görülmektedir.¹³

1.3 Verilerin Toplanması

DİB bünyesinde çalışan personelin yüksek din öğrenimi sırasındaki deneyimlerinin neler olduğunu belirlemek amacıyla, İslami ilimler fakültesinde öğrenim gören 6 din görevlisi ile odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinde katılımcılar görüşmede daha az tedirgin oldukları için daha açık sözlü olma eğilimindedir.¹⁴ Odak grup görüşmesinde katılımcılara sorulan bir soru etrafında görüşleri alınarak, görüşme sonunda elde edilen verilerden hareketle daha büyük katılımcı grubuna sorulacak açık uçlu sorular belirlenmiştir.

Odak grup görüşmesi ve literatür taraması yapılarak açık uçlu sorular ve katılımcıların demografik bilgilerini içeren sorulardan oluşan bir görüşme formu oluşturulmuştur. Oluşturulan görüşme formu, uzman görüşü almak için din eğitimi alanında çalışan iki akademisyene gönderilmiştir. Akademisyenlerden gelen uzman görüşleri doğrultusunda iki açık uçlu soru daha ilave edilmesi kararı alınmıştır. Oluşturulan görüşme formu ile İslami ilimler fakültesinde öğrenim gören üç din görevlisiyle yüz yüze görüşme yapılmıştır. Sorularda anlamadıkları yerler olup olmadığı kendilerine sorulmuş ve bu ön uygulamadan gelen dönütler doğrultusunda açık uçlu soru ifadelerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Görüşme formunun katılımcılara uygulama izni için Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kuruluna başvuru yapılmıştır. İlgili kurul 06/04/2023 tarih ve 2023/03/18 sayılı kararı ile izin vermiştir. Etik kurul izni alınan görüşme formu aracılığıyla araştırmacının görev yaptığı fakültede yüz yüze ve online olarak

¹³ Hüseyin Doğan - Gökçe Akçalı, "Üniversite Öğrencilerinin Yaşadıkları Sosyo-Ekonomik Sorunlar Üzerine Bir İnceleme", *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 4/3 (2021), 311; Özmen, "Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Deneyimleri", 396; Petek Akman Özdemir, "Akademik Güdülenme ile Üniversiteye Aidiyet Duygusu Arasındaki İlişki", *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2023), 152.

¹⁴ Pınar Ersin - Yasemin Bayyurt, "Odak Grup Görüşmeleri", *Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017), 203.

katılımcılara ilk uygulamalar yapılmıştır. Görüşme formu, farklı üniversitelerde görev yapan din eğitim bilimcilere araştırmacının da üye olduğu sosyal medya platformundan online olarak gönderilmiş ve DİB'e bağlı kurumlarda çalışan öğrencilerinin katılımlarının sağlanması istenmiştir. Online olarak dönüş yapan katılımcıların hem görevlerini (imam hatip, müezzin kayyım vb.) hem de devam ettikleri sınıf düzeylerini yazmaları görüşme formlarının hedef kitleye doğru ulaştırıldığını göstermektedir. Böylelikle 95 kişi görüşme formunu doldurarak katılım sağlamıştır. Araştırmanın geçerliğini sağlamaya yönelik olarak, katılımcıların iş ve öğrenimi bir arada yürütme deneyimlerinin kendilerine katkıları, bu süreçte karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında ifade ettikleri görüşler, değişiklik yapılmadan aynen verilmiştir.¹⁵ Ayrıca açık uçlu sorulara katılımcıların cevapları kendilerinin yazması, veri kaybını önlemiştir. Araştırmanın bütün aşamalarının detaylı olarak yöntem bölümünde dile getirilmesi araştırmanın güvenilirliğini artırmaya katkı sağlamıştır.¹⁶ Katılımcı ifadeleri, tırnak içinde ve italik olarak belirtilmiş ve ifadelerin sonuna katılımcının kod numarası yazılmıştır.

1.4 Verilerin Analizi

Ana kitleye uygulanacak görüşme formlarındaki açık uçlu sorular, İslami ilimler fakültesinde öğrenim gören 6 din görevlisi ile yapılan odak grup görüşmesinde belirlenmişti. Dolayısıyla veriler araştırma sorularına uygun olarak oluşturulan bir çerçevede toplanmıştır.¹⁷ Bundan dolayı verilerin çözümlenmesinde önceden belirlenen temaların altında düzenlemeyi esas alan betimsel analiz tercih edilmiştir. Araştırma katılımcılarına katılımcı sayısı kadar, K1, K2, ... K95, şeklinde kodlar verilmiştir.

2. BULGULAR

Bu bölümde din görevlilerinin yüksek din öğrenimine neden ihtiyaç duydukları, aldıkları eğitimin etkililiği, süreçte karşılaştıkları sorunlar ve karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular tablolar halinde frekans ve yüzdeleriyle verilmiş, tabloların altında katılımcıların konuyla ilgili örnek ifadeleri sıralanmıştır. Bulguların yorumlanması ise araştırmanın sonundaki tartışma ve sonuç bölümünde yer almaktadır.

¹⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 291.

¹⁶ Büyüköztürk vd., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 264.

¹⁷ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 256.

2.1 DİB'e Bağlı Kurumlarda Görev Yapan Personelin Yüksek Din Öğrenimi Alma Amaçlarına İlişkin Bulgular

Din görevlilerine niçin yüksek din öğretimi kurumunda eğitim alma ihtiyacı duydukları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonunda aşağıdaki kategoriler oluşturulmuştur.

Tablo 2. Araştırma Katılımcılarının Yüksek Din Öğrenimi Alma Amaçları Konusundaki Görüşleri

Yüksek Din Öğrenimi Alma amaçları	f	%
Mesleki gelişim	45	47,4
Görevde yükselme	22	23,2
Akademik kariyer	9	9,5
Diploma sahibi olmak	9	9,5
Öğretmen olmak	5	5,3
Diğer	5	5,3
Toplam	95	100,0

Katılımcıların yüksek din öğrenimine yönelik amaç ifadeleri, içerik analizi yapılarak çözümlendiğinde görüşlerin beş kategoride toplandığı görülmektedir. Tablo 2.'ye göre din görevlilerinin yarıya yakını yüksek din öğrenimi konusunda ilk hedeflerinin mesleki gelişim olduğunu belirtmiştir. Onu sırasıyla görevde yükselme ve akademik kariyer, diploma sahibi olma ve öğretmen olmak gibi hedefler izlemektedir. Tablo 2.de yer alan bu amaçlarla ilgili örnek görüşler aşağıda yer almaktadır.

a) Mesleki Gelişim

Katılımcılar tarafından en çok tercih edilen (%47,4) ilahiyat/İslami ilimler fakültesi bitirme amacı, mesleki gelişimdir. Bu konudaki bazı görüşler aşağıda verilmiştir.

“Herhangi bir görevde yükselme amacım yok. Tefsir, hadis, kelam gibi dersleri bilen birisinden dinleme isteğim vardı oda gerçekleşti elhamdulillah.” (K5)

“Hafızlık yaptım bu süreçte medresede öğrenemediğim ilimleri ilahiyatta öğrenmek ve din hizmetleri alanında yeterli faaliyetleri yapabilmek için bu bölümü tercih ettim.” (K56)

Katılımcı ifadelerinden din görevlilerinin öncelikli amaçlarının ilahiyat/İslami ilimler fakültelerinde alan bilgisi olarak adlandırılan derslerdeki bilgi düzeylerini artırmak olduğu görülmektedir.

b) Görevde Yükselme

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, görevde yükselme amacıyla bir yük-

seköğretim bitirme isteğinin ikinci sırada (%23,2) yer aldığı görülmektedir. Bu amacı bazı katılımcılar şöyle dile getirmişlerdir:

“...*Daha iyi yerlerde görev alabilmek için.*” (K32)

“...*Diyanet İşleri Başkanlığında yükselmek.*” (K40)

“...*Görevde Yükselme Sınavlarına girebilmek.*” (K65)

Katılımcıların yaklaşık dörtte biri, yüksek din öğrenimi sonrasında alacakları diplomanın bağlı oldukları kurumdaki statülerinin yükseltilmesinde etkili olacağını düşünerek eğitim alma isteğini dile getirmişlerdir.

c) Akademik Kariyer

Bazı katılımcılar (%9,5) yükseköğrenimi bitirme amacını, lisans eğitimi sonrasında akademik alanda görev almak olarak dile getirmişlerdir. Bu konuda bazı katılımcı ifadeleri şöyle örneklendirilebilir:

“*Yüksek Lisans yapmak istemem ve birçok alanda önümün açılacak olması.*” (K33)

“...*İleride başka bir seçenek olarak akademik hayata atılmak.*” (K35)

“...*Yüksek lisans yapmak kendimi geliştirmek farklı görevlerde bulunmak.*” (K77)

Katılımcı ifadelerinden, bazı din görevlilerinin aldıkları lisans eğitiminin sonra eğitimlerini devam ettirerek lisansüstü eğitimi ve akademisyenliği hedefledikleri anlaşılmaktadır.

d) Diploma Sahibi Olmak

Katılımcıların bazıları (%9,5) yükseköğrenimi sadece diploma sahibi olmak amacıyla tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu amacı katılımcılar şöyle dile getirmişlerdir:

“*Baslarken ilim sahibi olmak ve kendimi geliştirip bu camiada devam etmek istiyordum şimdi sadece diploma almak istiyorum.*” (K15)

“*Fakülte mezunu olmak.*” (K17)

Yukarıdaki ifadeler, bazı katılımcıların başlangıçtaki ilmi gelişim hedeflerinden vazgeçerek sadece diplomaya odaklandıklarını göstermektedir.

e) Öğretmen Olmak

Bazı katılımcılar ise (%5,3) yüksek din öğrenimi sonrası görev yaptıkları kurumdan (DİB) ayrılarak öğretmenlik mesleğine geçmeyi amaçlarını şöyle dile getirmişlerdir:

“*Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni olmak.*” (K87)

“*Öğretmen olmak.*” (K76)

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde, bazı din görevlilerinin yükseköğrenim sonrasında kurum ve görev değiştirme düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır.

2.2 DİB'e Bağlı Kurumlarda Görev Yapan Personelin Devam Ettikleri Yüksek Din Öğreniminin Kendilerine Katkılarına İlişkin Bulgular

Din görevlilerine devam ettikleri yüksek din öğreniminin kendilerine ne gibi katkılarının olduğu sorusuna verdikleri cevapların içerik analizi sonunda aşağıdaki kategoriler oluşturulmuştur.

Tablo 3. Araştırma Katılımcılarının Devam Ettikleri Yüksek Din Öğreniminin Kendilerine Yararları Konusundaki Görüşleri

Yüksek Din Öğreniminin Katkıları	F	%
Alan bilgisi gelişimine katkıları	32	33,7
Mesleki uygulamalara katkıları	28	29,5
Farklı bakış açısı kazanmaya katkıları	11	11,6
Pedagojik formasyona katkıları	5	5,3
Meslekte yükselme sınavlarında başarıya katkıları	4	4,2
Sosyal ve kültürel gelişime katkıları	3	3,2
Lisansüstü eğitim ve kariyer isteğine katkıları	2	2,1
Katkısı olmadı	10	10,5
Toplam	95	100.0

Katılımcıların yüksek din öğreniminin kendilerine katkılarının neler olduğu sorusuna verdikleri cevaplar içerik analizi yapılarak çözümlendiğinde sekiz kategoride toplandığı görülmektedir. Tablo 3'e göre, din görevlilerinin yarıdan fazlası, yüksek din öğreniminin, alan bilgisi ve mesleki becerilerine katkısını dile getirmişlerdir. Ayrıca, yüksek din öğreniminin kendilerine olaylara ve dini konulara farklı bakış açısı kazandırdığını belirtmişlerdir. Tablo 3'te yer alan kategoriler ve katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

a) Alan Bilgisi Gelişimine Katkıları

Katılımcılara aldıkları yüksek din öğreniminin kendilerine katkıları sorulduğunda en yüksek oranda (%33,7), görev yaptıkları alandaki bilgilerinin gelişimine katkısını dile getirmişlerdir. Bu konudaki bazı görüşler şöyle örneklendirilebilir:

“Fıkıh, Kur'an-ı Kerim, İslam Tarihi vs. Hepsi katkı sağlıyor. Fıkı her imamın bilmesi gerekir zaten her Müslüman bilinmesi gerekenleri bilmeli ama imam daha fazla bilmeli ki sorulara yanıt verebilsin. Kuran okuma kaideleri tashihi huruf gibi ilimler olmazsa olmaz. İslam Tarihi ile tarih öğrenip sohbet ederiz karşılıklı müzakere için fayda sağlar Daha çok faydası var.” (K31)

“Evet oluyor hem alan derslerinde hem de ortak derslerde örneğin eğitim

psikolojisi rehberlik gibi bu dersler mesleğimde faydası oldu tefsir ve hadis gibi dersleri de kuran hakkındaki bilginin fazlalaşması noktasında faydası oldu.” (K92)

Katılımcıların, yüksek din öğreniminin en önemli kazanımını, alan bilgisi gelişimi olarak dile getirmeleri daha önce ifade ettikleri (Tablo 2.) mesleki gelişim hedefine belli oranda ulaştıklarını göstermektedir. Zira mesleki gelişim hedefleyenler %47,2 iken, hedeflerine ulaştıklarını belirtenlerin oranı %33.7’ de kalmıştır.

b) Mesleki Uygulamalara Katkıları

Bazı katılımcılar (%29,5) aldıkları yüksek din öğreniminin mesleki bilgilerinin yanı sıra mesleki becerilerinin gelişimine de katkısı olduğunu şöyle dile getirmişlerdir:

“Özellikle tefsir ve hadis dersleri cemaatime karşı daha güzel bir hitap, daha verimli bir bilgi birikimi veriyor bunu fark ediyorum. Kur’an dersinden de gördüğümüz tâlim dersleri icrâmı daha düzgün hale getiriyor.” (K35)

“Özellikle farklı tefsir hadis kaynaklarına ulaştım. Daha güzel vaaz hazırlayıp sunmaya başladım. Bunun müspet tepkisini de cemaatten alıyorum.” (K46)

“Musiki dersinin birçok faydasını gördüm, kendime yeni ilahi ve makam repertuarı kazandırdım. Bunları da görevimde ifâ etmeye çalışıyorum.” (K6)

Katılımcıların yaklaşık üçte biri aldıkları eğitimin sadece alan bilgisi gelişiminde değil, bununla birlikte mesleki becerilerinin gelişiminde de etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Fakültede elde ettikleri mesleki becerileri görevlerinde hemen uygulamaya başladıklarını belirtmişlerdir.

c) Farklı Bakış Açısı Kazanmaya Katkıları

Bazı katılımcılar (%11,6) yüksek din öğreniminin, kendilerine olaylara ve dini konulara farklı bakış açısı kazandırdığını şöyle örneklendirmişlerdir:

“Bir kere ufukum açıldı artık olaylara tek pencereden bakmıyorum çevrem geniş olduğu için görev konusunda da zorluk yaşamıyorum bilgim tazelendi hatta çoğaldı.” (K21)

“Önceleri din diye bildiğimiz şey çok farklıydı. Yani halk nezdinde Kur’an-ı Kerim uygulama-yaşama kitabı değil de mezarlıkta ölüye camide mevlitlerde sadece okunan kutsal metin algısı var. Bunun doğru olmadığını ilahiyat lisans döneminde anlıyor bu da çok önemli bir katkı. Misalen emekliliği çoktan gelip geçmiş bir imam, bir dua esnasında “Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım ayetine muhatap kıldığın...” diye bir söz söyledi bunun eğitimsizlikten kaynaklı olduğunu hemen anlıyorsunuz. Yani bahsi geçen sözü biz hadis mi değil mi diye araştırırken adam direk ayet diyor çünkü bilmiyor.” (K51)

“Bakış açım gelişti daha bilimsel bakıyorum, öğreneceğim bilgileri sadece

tek kaynaktan öğrenmiyorum daha araştırmacı oldum özellik eğitim derslerin fayda oldu vaaz hazırlarken ve bu vaazı anlatırken daha düzenli cemaatin anlayacağı seviyeyi daha iyi analiz ediyorum.” (K82)

Dile getirilen görüşler, aldıkları eğitimin, dinin temel kaynaklarına ulaşma ve değerlendirmede ufuk açıcı etkisi olduğu, olaylara farklı açılardan bakabilme konusunda bir bilinç oluşturduğu anlaşılmaktadır.

d) Pedagojik Formasyona Katkıları

Alınan yüksek din öğreniminin, din görevlilerine katkıları konusunda dile getirilen bir görüş de (%5,3), öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin din eğitimi ve din hizmetlerinin yerine getirilmesinde sağladığı kolaylıktır. Bu katkıyı bazı katılımcılar şöyle ifade etmişlerdir:

“Okuduğum bölüm ve yaptığım iş aynı alanda olduğu için elbette işe yarıyor örneğin formasyon derslerinde öğrenilen teknikleri sınıfta sığağı sığağına uygulamak veya o hafta derste işlenen konu ile ilgili öğrenciden gelen soruyu cevaplama gibi. (K63)

“Kesinlikle formasyon dersleri konusunda katkıları var, istisnasız bütün imamlar ve Kur’an kursu görevlilerin bu dersi almasını tavsiye ederim.” (K30)

Katılımcı ifadeleri, sadece öğretmenlerin değil, bütün din görevlilerinin öğretmenlik meslek bilgisine sahip olması gerektiği konusunda bir farkındalık oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca eğitim derslerinde edindikleri bilgi ve becerileri derslerinde uygulama imkanı bulduklarını da dile getirmişlerdir.

e) Meslekte Yükselme Sınavlarında Başarıya Katkıları

Katılımcılardan bazıları (%4,2) yüksek din öğretileri esnasında elde ettikleri bilgilerin DİB tarafından yapılan görevde yükselme sınavlarına katkısı şöyle dile getirmiştir:

“Tabi ki oldu, mesela alanımızda girmiş olduğumuz sınavlara çok etkisi olmuştur.” (K19)

“Diyalette büyük faydası oluyor. Özellikle görevde yükselme konusunda çok büyük faydası olmaktadır.” (K88)

Katılımcı görüşleri, aldıkları eğitimin mesleki bilgi ve beceri gelişimine dayalı olarak daha fakülteyi bitirmeden buldukları kurumdaki pozisyonlarının iyileştirilmesine katkısının olduğunu göstermektedir.

f) Sosyal ve Kültürel Gelişime Katkıları

Katılımcılardan bazıları (%3,2) aldıkları yüksek din öğreniminin hem mesleki bilgilerinin gelişimine hem de buna bağlı olarak sosyalleşmelerine katkılarını şöyle örneklendirmişlerdir.

“Mesleki tecrübem ve yeterliliğim arttı. Toplumla olan ilişkilerim daha da arttı.” (K73)

“Oldu hem bilgi hem de sosyalleşme konusunda.” (K79)

Katılımcılar, aldıkları eğitim sonucu elde ettikleri mesleki yeterliklerin, kendilerinde bir özgüven oluşturduğunu ve bu durumun toplumsal ilişkilerine olumlu yansıdığını belirtmişlerdir.

g) Lisansüstü Eğitim ve Kariyer İsteğine Katkıları

Bazı katılımcılar ise (%2,1) yüksek din öğreniminin kendilerinde bir alanda uzmanlaşma ve akademik kariyer isteği oluşturduğunu belirtmişlerdir:

“Çok faydasının olduğunu düşünüyorum. Mesleğime devam edeceğim müddet boyunca akademiye yüksek verimlilikte yararlanmaya lisansüstü eğitim almayı da düşünüyorum.” (K25)

“Hangi ders olursa olsun alanın hocasına gittiğimizde hep yardımcı olduklarını gördük. Ben en çok İslam tarihini seviyorum ve bu alanda yüksek lisans yapmayı planlıyorum.” (K55)

Katılımcı ifadeleri, aldıkları lisans eğitiminin kendilerinde bazı alanlarda uzmanlaşma ve lisansüstü eğitim isteği oluşturduğunu göstermektedir. Ancak başlangıçta ilahiyat/İslami ilimler alanında eğitim alma isteklerini lisansüstü eğitim ve akademisyenlik olarak belirtenlerin oranı %9,5 iken lisans eğitimi devam ederken bu oran %2,1'e düşmüştür.

h) Katkısı Olmadı

DİB'e bağlı kurumlarda görev yaparken yüksek din öğrenimi alanların çoğunluğu (%89,5) aldıkları eğitimin çeşitli yönlerden kendilerine faydalarını dile getirmişlerdir. Ancak bazı katılımcılar (%10,5) aldıkları eğitimin kendilerine pek fazla katkı sağlamadığını şöyle ifade etmişlerdir:

“Pek bir faydası olmadı sadece mevcut bilgileri tekrarlamış olduk.” (K26)

“Ben kendi açımdan dört dörtlük bir faydasını gördüğümü söyleyemem. Mesleki eğitim açısından zaten yetersiz kalıyor ilahiyat. Amacının da bu mesleğe yönelik bir eğitim oluşu tartışılır.” (K50)

Bazı katılımcılar, alınan eğitimin bilinenin tekrarı olduğu için bir katkısının olmadığını dile getirmişlerdir. Bazıları ise ilahiyat eğitiminin mesleklerine yönelik bir eğitim olma konusunda yeterli olmadığı için katkısının sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir.

2.3 DİB'e Bağlı Kurumlarda Görev Yapan Personelin Yüksek Din Öğrenimi Sürecinde Yaşadığı Sorunlara İlişkin Bulgular

Din görevlisi olan ilahiyat/İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin yüksek din öğrenimi esnasında yaşadıkları sorunların neler olduğu ile ilgili açık uçlu soruya verdikleri cevapların analizi sonunda aşağıdaki kategoriler oluşturulmuştur.

Tablo 4. Araştırma Katılımcılarının Yüksek Din Öğrenimi Sürecinde Yaşanan Sorunlar Konusundaki Görüşleri

Yaşanan Sorunlar	f	%
Fakülteye devam konusunda yaşanan sorunlar.	66	69,5
İş ve öğrenimi birlikte yürütme konusunda yaşanan ekonomik sorunlar.	50	52,6
Öğrenim faaliyetleri konusunda yaşanan sorunlar.	45	47,4
Görev yapılan kurumlarından izin alma konusunda yaşanan sorunlar.	35	36,8
Fakülteadaki hocalarla ilişkiler konusunda yaşanan sorunlar.	35	36,8
İş ve öğrenimi birlikte götürme konusunda yaşanan ailevi sorunlar.	26	27,4
Sınıf arkadaşları ile yaşanan sorunlar	7	7,4

Tablo 4'e göre, din görevlilerinin yüksek din öğrenimi sırasında karşılaştıkları sorunların yedi başlık altında toplandığı görülmektedir. Dile getirilen sorunların başında fakülteye devamsızlık konusu bulunmaktadır. Ayrıca görev ile okulu birlikte götürmenin oluşturduğu ekonomik sıkıntılar ve öğretim süreçlerindeki sorunlar yer almaktadır, Dile getiren sorunların frekans ve yüzdelerinin, katılımcı sayısı olan 95'ten fazla olma sebebi katılımcıların birden fazla konuyu dile getirmelerinden kaynaklanmaktadır. Tabloda ifade edilen sorunlar ve konuyla ilgili katılımcı ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

2.3.1 Fakülteye Devam Konusunda Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Katılımcıların hem çalışıp hem eğitime devam etme sürecinde en çok dile getirdikleri iki işi birlikte yapmadan kaynaklanan fakülteye devam sorununu şöyle dile getirmiştir:

“Devam zorunluluğu olan dersler dolayısı ile zaman zaman arafta kalıyorum görevi aksatmak istemeyip dersten de kalmak istemiyorum.” (K35)

“Derslere her gün devam konusunda köyden gelip gitmek zor oluyor. Her zaman gelme imkânı olmuyor.” (K36)

“Cuma günü cuma namazının hemen peşine ders yapılması, mecburen gidememe.” (K51)

Yüz yüze yapılan örgün eğitimde derslere devam zorunluluğu bulunmaktadır. Katılımcı ifadelerinden, görevleri gereği derslere yeterince devam etme

imkânı bulamadıkları ve bu durumun sınav başarılarına rağmen devamsızlıktan sınıfta kalma ile sonuçlandığı anlaşılmaktadır.

2.3.2 Ekonomik Sorunlara İlişkin Bulgular

Katılımcılar görev yaptıkları cami/Kur'an kursu ile fakülte arasında sürekli gidiş-geliş yapmaktadırlar. Bu durum ekonomik bir külfet oluşturmaktadır. Bu sebeple yol ve konaklama masraflarından dolayı ekonomik zorluklar yaşadıklarını şöyle ifade etmektedirler:

“Okula kendi aracım ile geliyorum ilk sene görev yaptığım köye öğle namazına gelip tekrar okula giderek derslerden geri kalmamaya gayret ettim görev yerim okula 30km mesafede akaryakıtın pahalı olması baya yordu bu sene okula öğleden önce gelerek bir kere gelip gitmişim daha iyi olmuştu.” (K41)

“Büyük bir maliyet oluşmasa da sınav dönemlerinde 10 gün civarı konaklama olduğu için 5000 TL bir maliyet oluşuyor.” (K52)

Her ne kadar yaptıkları görevlerden dolayı maaş alsalar da katılımcıların yarısından fazlası (%54,7) evlidir ve bazılarının görev yeri ile fakülte arasındaki mesafesi uzundur. Yol ve konaklama giderlerinin kendilerine ek külfet getirdiği ve ekonomik sorunlara yol açtığı görülmektedir.

2.3.3 Öğretim Faaliyetleri Konusunda Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Öğretim süreci ile ilgili bazı sorunlar şöyle dile getirilmektedir:

“Yaşımızın ilerlemiş olması nedeniyle adaptasyonu bazen sorun yaşıyorum” (K2)

“Dersleri yüz yüze takip edemediğimden dolayı, ne kadar arkadaşlarımla not çalışması da yapsak başarı oranım yüzde yirmi.” (K52)

Katılımcı din görevlilerinin yaş ortalaması diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu için (Tablo 1.) ve özellikle de pandemi ve deprem gibi dönemlerde uzaktan eğitim olmasından dolayı öğrenme sürecine adaptasyon sürecinde zorluklar yaşadıkları görülmektedir.

2.3.4 İzin Alma Konusunda Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Bu durumun Kurumdan izin alma konusunda yaşanan sorunlar şöyle dile getirilmektedir:

“İlk zamanlar müftü bey okumama müsaade etmeyip, iki işten birisiyle devam etmemi söyledi. Ya imamlık yahut okul dedi.” (K3)

“Maalesef izin hususunda müftülük taviz vermiyor, öncelik görev olduğu için eğitim için geri kalan namazdan arta kalan kullanıyorum.” (K26)

Din görevlisi olan öğrenciler bir yandan 657 sayılı devlet memurları kanu-

nuna bağlı olarak görev yapmakta ve sadece senelik izinleri bulunmaktadır. Diğer yandan devam zorunluluğu olan bir örgün yükseköğretim kurumunda öğrenciliğe devam etmektedirler. Bu durumda izin işlemleri konusunda zorlandıkları, iş veya okulu tercih konusunda sorunlar yaşadıkları anlaşılmaktadır.

2.3.5 Fakülteadaki Hocalarla İlişkiler Konusunda Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Din görevlisi olan katılımcılar bir işte çalıştıkları için derslere devam konusunda fakülteadaki bazı hocalarla yaşanan sorunları şöyle örneklendirmektedirler:

“Bazı hocalar sınıftaki tüm öğrencileri 18-20 yaş grubu fakülte dışında hiçbir sorumluluğu olmayan öğrenciler olarak düşündüğü için zaman zaman sorun yaşıyorum.” (K85)

“Birçok hocamızın bizim gibi bu yollardan geçtiğini dile getirmelerine rağmen yaşadığımız sıkıntılarda destek olmadıklarına şahit oldum. Genelde devamsızlıkla ilgili sorun yaşıyorum.” (K25)

“Onlara göre okul öncelikli olması lazım. Ama buradan da eklemek yiyoruz. Sadece geçen yıl iki hocam bu işi bırakıp okula odaklanmamı söyledi. Hayat onlara göre güzel ancak bu imkan bir daha bana gelmeyebilir bunun farkında değilim.” (K45)

Katılımcı ifadeleri incelendiğinde, hocalardan en önemli beklentilerinin; empati yapmaları hem çalışıp hem okumadan kaynaklı zorunlu özel durumlarına anlayışla yaklaşmaları ve kendilerine öğretim faaliyetleri ve devamsızlık konularında müsamahakâr davranmaları olduğu görülmektedir.

2.3.6 Yaşanan Ailevi Sorunlara İlişkin Bulgular

Din görevlisi olan katılımcıların yarısından fazlasının evli olması (Tablo 1.) onlara ailevi bazı sorumluluklar yüklemektedir. Görev, aile ve fakülte üçgeninde yaşanan ailevi sorunlar şöyle ifade edilmektedir:

“Eşimden büyük destek gördüm. Akrabalarım ve büyüklerimin yanlarına gidip gelmede (silayı rahim) sorunlar oldu çünkü izin kullanmadım.” (K5)

“Ailede sorunlar oluyor okuyunca ne olacaksın gibi sözler.” (K16)

“Bu noktada herhalde en büyük desteği eşim ve babam vermiştir. Allah razı olsun. Annem ve çevre o kadar karşı çıktı ki hala benim bırakmam konusunda baskı yapmaya devam ediyor. Ama anlayacağı günleri özellikle bekliyorum. Ama çocuklarım da arada anne keşke küçükken okusaymışsın çok yoruluyorsun dediklerine şahit oluyorum. En çok acaba onların hakkına giriyor muyum diye düşünüyorum.” (K26)

Katılımcı ifadeleri, hem okuyup hem çalışma konusunda ailelerinin ken-

dilerine bir yandan destek olurken diğer yandan sitem ettiklerini göstermektedir. Ayrıca katılımcılar iki işi bir arada yaparken aile sorumluluklarını aksattıkları düşüncesiyle kendilerini de sorgulamaktadırlar.

2.3.7 Sınıf Arkadaşları ile İlişkiler Konusunda Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Din görevlisi olarak çalışan katılımcılar belli bir süre görev yaptıktan sonra yüksek din öğrenimini tamamlamak için fakültele kayıt yaptırmışlardır. Bu süreçte kendilerinden yaş olarak küçük olan ve yüksek öğrenimi sadece istihdam odaklı düşünen bazı fakülte arkadaşlarıyla yaşanan sorunlar şöyle dile getirilmektedir:

“Okula ilk geldiğimizde şunu söylediler hocam sen görevini almışsın niye okuyorsun. Burayı kazanacak gençlerin hakkını yiyorsunuz diyorlardı. Ama zaman geçip de derslerde gayretimizi görünce bizden örnek aldılar. Dediler ki hocam siz şu yaşta çalışıyorsanız biz daha çok çalışmamız lazım iyi ki aramıza gelmişsiniz bizi motive ediyorsunuz dediler. Bizde her zaman bu arkadaşlar motive etmek için gayret sarf ediyoruz.” (K82)

“Gereksiz yere fakülteye geldiğimi düşünüyorlar atanmış olsalar asla lisans okumayacaklarını dile getiriyorlar.” (K85)

Katılımcı ifadelerinden, fakülte arkadaşları başlangıçta olumsuz tepkiler verse de öğrenim sürecinde kendi okuma azimlerinin onlarda ders çalışma konusunda motivasyon oluşturduğu anlaşılmaktadır.

2.4 DİB'e Bağlı Kurumlarda Görev Yapan Personelin Yüksek Din Öğrenimi Sürecinde Yaşanan Sorunların Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Din görevlisi olan ilahiyat/İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin, yüksek din öğrenimi esnasında yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerilerinin neler olduğu ile ilgili açık uçlu soruya verdikleri cevapların analizi sonunda aşağıdaki kategoriler oluşturulmuştur.

Tablo 5. Araştırma Katılımcılarının Yüksek Din Öğrenimi Sürecinde Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri Konusundaki Görüşleri

Çözüm Önerileri	f	%
Müftülüklere yönelik çözüm önerileri	16	16,8
Kurumlar arası iş birliği konusunda çözüm önerileri	13	13,7
İlahiyat/İslami İlimler fakülte yönetimlerine yönelik çözüm önerileri	12	12,6
İlahiyat/İslami İlimler fakültesi hocalarına yönelik çözüm önerileri	10	10,5
Öneri yok	44	46,3

Toplam

95

100,0

Araştırma katılımcılarının yüksek din öğrenimi sürecinde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerilerinin içerik analizi yapıldığında, önerilerinin dört kategoride toplandığı Tablo 5'te görülmektedir. Katılımcıların yarıya yakını (%46,3) çözüm önerisinde bulunmamıştır. Katılımcıların çözüm önerilerinde ilk sırada bağlı oldukları il/ilçe müftülükleri yer almaktadır. Daha sonra kurumlar arası (Diyanet/ilahiyat) iş birliği çözümü önerilmektedir. Tablo 5'te yer alan bu çözüm önerileri ve önerilerle ilgili bazı katılımcı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

2.4.1 Müftülüklere Yönelik Çözüm Önerileri

Katılımcıların yüksek din öğrenimi sürecinde yaşanan sorunlarla ilgili en çok (%16,8) çözüm önerisi ürettikleri kurum müftülüklerdir. Bu konudaki öneriler şöyle örneklendirilebilir:

“Okuyan görevlilere kurum olarak biraz esnek çalışma yöntemi sağlansa iyi olur diye düşünüyorum. Çünkü görevimizde daha iyi ve bilinçli hizmet vermemiz için kendimizi geliştirmemiz ve yenilememiz gerekiyor.” (K37)

“Köy yerine il merkezinde görevli olmak hem ekonomik açıdan hem de görevimi daha iyi ifa etmek açısından çok daha iyi olurdu.” (K77)

Katılımcı ifadeleri incelendiğinde, bağlı oldukları müftülüklerden fakültelerine yakın yerlerde görevlendirme ve esnek çalışma imkânı istedikleri görülmektedir.

2.4.2 Kurumlar Arası İş Birliği Konusunda Çözüm Önerileri

Yaşanan sorunlar hem görev yapılan kurum hem de öğrenim görülen kurumla ilgili olduğu için bazı katılımcılar çözüm önerisi olarak kurumlar arası iş birliğini önermişlerdir. Bu konudaki bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Diyanet ile İlahiyatın bu konuda acilen bir karar alması ve bünyesindeki görevli öğrencilerin sorunlarını çözmesini talep ediyorum.” (K52)

“Fakülte yönetimleri ile müftülükler bu noktada bir orta yol bulup iş birliğine gitmelidir. Ön açıcı bir yaklaşım sergilemelidir.” (K50)

Katılımcılar, hem okuyup hem çalışma deneyimlerinde mensubu oldukları iki kurum olan müftülüklerin ve ilahiyat fakültelerinin yaşanan sorunlarının çözümünde inisiyatif alarak çözüm üretmeleri gerektiğini dile getirmektedirler.

2.4.3 İlahiyat/İslami İlimler Fakülte Yönetimlerine Yönelik Çözüm Önerileri

Din görevlilerinin yüksek din öğrenimi esnasındaki en önemli sorunları görevlerinden dolayı devamsızlık ve bunun sonucu olarak başarısızlıktır. Bunun çözümü için önce kendi kurumlarından sonra ilahiyat/İslami ilimler fakülte yönetimlerinden bazı beklentileri vardır. Öğretim süreçlerindeki sorunlarla ilgili fakülte yönetimlerinden talepler şöyle dile getirilmektedir:

“Din görevlileri en azından devamsızlıktan bırakılmamalı, sınava çalışıp kalıyorsa dersten bırakılmamalı. Hatta onlara ödev verilmeli. Sınava gelmede zorlanan nice arkadaşlarım var.” (K45)

“Böyle bir durumumuz olduğunu dile getirdiğimiz de bizler için de bir ayrıcalık olsun yani hafta sonu değerlendirilebilir ya da bizler için ayrı bir sınıf olmalı ve saatlerimize göre derslerimiz yapılmalı.” (K55)

2.4.4 İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi Hocalarına Yönelik Çözüm Önerileri

Din görevlisi katılımcılar kurumsal çözüm önerilerinin yanı sıra fakülte hocalarından da kendi çalışma ve görev yapma durumunu göz önüne alarak müsamahalı davranmalarını beklemektedirler. Çünkü kendi sorunlarının bir zorunluluktan kaynaklandığını şöyle ifade etmektedirler:

“Müsamahalı olunmalı diye düşünüyorum bize yapılan toleransı hocalarımız torpil gibi değerlendiriyorlar halbuki öyle değil. Bizlerin sorumluluğu sadece öğrenci olmak değil, işimiz ailemiz ve çocuklarımızın sorumlulukları da üstümüzde.” (K25)

“Fakülte hocaları biraz daha çalışana öncelik verebilirler.” (K14)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı kurumlarda çalışırken yüksek din öğrenimine devam eden personelin deneyimlerini çeşitli yönleriyle ortaya koymayı amaçlayan araştırma sonucunda din görevlilerinin; mesleki gelişim, görevde yükselme, akademik kariyer, diploma sahibi olma ve öğretmen olmak gibi sebeplerle ilahiyat/İslami ilimler fakültesinde eğitim almayı amaçladıkları görülmektedir. Bu amaçların tamamı yaptıkları din eğitimi ve din hizmeti görevini en iyi şekilde uygulamaya katkı sağlayacak amaçlardır. Zira aldıkları eğitim icra ettikleri görevle ilgili bir yüksek din öğrenimidir. Katılımcılar ortaöğretim veya ilahiyat ön lisans mezunu oldukları için lisans eğitimlerini tamamlamadan kendi kurumlarında dikey yükselme imkanlarından yoksundurlar. DİB teşkilat kanununa göre, erkek ve kadın katılımcıların müftü/müftü yardımcılığı, vaizlik gibi görevlere geçebilmeleri ancak bir yüksek din öğretimi kurumundan mezun olma şartına bağlıdır. Dolayısıyla bir yüksek öğretim kurumundan mezun olmaları hem şu an ifa ettikleri görevlerdeki

mesleki bilgi ve becerilerinin gelişimine katkı sağlayacak hem de görevde yükselme konusunda bir motivasyon kaynağı olacaktır. Hatta aldıkları eğitimin bazı din görevlilerinde lisansüstü eğitim olarak akademiye geçme isteği bile oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcı din görevlileri devam ettikleri yüksek din öğretimi kurumu olan ilahiyat/İslami ilimler fakültelerinin; alan bilgisi, mesleki uygulamalar, farklı bakış açısı kazanma, pedagojik formasyon, meslekte yükselme sınavları, sosyal ve kültürel gelişim, lisansüstü eğitim ve kariyer isteği gibi konularda kendilerine katkılarının olduğu belirtmişlerdir. Katılımcıların yükseköğrenim bitirme amaçları (Bk. Tablo 2.) ile devam ettikleri yükseköğrenimin kendilerine katkıları (Bk. Tablo 3.) birlikte değerlendirildiğinde; Başta mesleki gelişim hedefleri olmak üzere hedeflerinin çoğuna ulaştıkları görülmektedir. Ancak katılımcıların mesleki gelişimden sonra ikinci sırada (%23,2) hedefledikleri görevde yükselme konusunda ilerleme sağlayamadıkları görülmektedir. Bu hedeflerine ancak fakülteden mezun olmaları durumunda ulaşabilecekleri için bu durum normal karşılanabilir. Zira DİB teşkilatında şu anda yerine getirdikleri görevin, bir üst kademesi olan müftü ve vaizlik gibi görevler bir yüksek din öğretiminden mezun olmaya bağlıdır. Katılımcıların hedefleri arasında yer almamasına rağmen (Bk. Tablo 2.) devam ettikleri fakültelerin en kayda değer öğrenme çıktıları; din görevlilerinin farklı bakış açısı kazanmaları ve sosyal ve kültürel gelişimleridir. Din görevlilerinin %11,6'sı daha fakülteyi bitirmeden olaylara ve dini konulara bakış açılarının değiştiğini/geliştiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca aldıkları eğitimin kendilerinde oluşturduğu özgüven ile sosyal ve kültürel gelişimlerinin farkına vardıkları belirtilmiştir. Bu verilerden hareketle; din görevlisi olan katılımcıların henüz fakülteyi bitirmeden DİB tarafından belirlenen ve şu andaki görev tanımlarına uygun yeterliklerinde¹⁸ üst düzeye doğru ilerledikleri, mezuniyet sonrası atanabilecekleri görevler için de yeterliklerinin oluşmaya başladığı sonucuna ulaşılabilir. Katılımcılardan %10,5'i görev alanları ile ilgili bir yükseköğretim kurumunun kendilerine katkısının olmadığını dile getirmiştir. Bunun sebebinin ne olabileceği sorusuna cevap bulmak için bu konudaki katılımcı görüşleri incelenmiştir. Katılımcılardan bazıları uzun yıllar din görevlisi olarak çalıştıkları için ilahiyat eğitimini bilinenin tekrarı olarak nitelendirmişlerdir. Bazıları ise ilahiyat eğitiminin din görevlisi yetiştirmeye yönelik bir müfredatının olmadığını dolayısıyla mesleki gelişimlerine katkısının sınırlı kaldığını dile getirmişlerdir. İlahiyat/İslami ilimler fakültelerinin müfredat programları ve bölümleşme sorunu tartışılmalı bir konudur. Hatta yüksek din öğretiminin sorunları denildiğinde ilk akla gelen sorunların başında

¹⁸ DİB, "Diyadin İşleri Başkanlığı", *Hukuk Müşavirliği* (Erişim 19 Ağustos 2024).

gelmektedir.¹⁹ Ancak unutulmamalıdır ki bu fakülteler sadece DİB'e eleman yetiştiren kurumlar değildir. Kaldı ki özellikle son dönemlerde hizmet alanı ve çeşitliliğini artıran DİB teşkilatındaki farklı görevler için farklı yeterlikler istenmektedir. Bundan dolayı özellikle müftü ve vaizlik gibi görevler için DİB tarafından açılan merkezlerde uzun süreli hizmet öncesi kurslar düzenlenmektedir. Hatta iki yıl önce (24.03.2022) sadece müftü ve vaizleri değil, DİB'te görev alacak bütün personelin yeterliklerini hizmet öncesinde geliştirmek amacıyla Diyanet Akademisi Başkanlığı²⁰ kurulmuştur.

Katılımcılar ortaöğretim ve ilahiyat ön lisans mezunu oldukları için, öğretmenlik meslek bilgisi dersleri almadan göreve başlamışlardır. Bazı katılımcılar aldıkları lisans eğitiminin pedagojik formasyon bilgilerinin gelişimine katkısını dile getirmişler ve bütün din görevlilerin bu dersleri alması gerektiği konusunda önerilerde bulunmuşlardır. Bu konuda din görevlilerinde farkındalık oluşması, yüksek din öğrenimlerinin en önemli katkılarından birisi olarak değerlendirilebilir. Zira DİB'in hizmet alanlarını geliştirmesiyle birlikte özellikle dini danışmanlık ve 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticiliği görevleri; rehberlik, yetişkin eğitimi, eğitim psikolojisi, materyal geliştirme ve kullanımı, öğretim yöntemleri, sınıf yönetimi, ölçme ve değerlendirme gibi konularda bazı yeterlikleri gerektirmektedir. Yapılan araştırmalar bu konuda bazı sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır.²¹

Din görevlisi olarak çalışırken yüksek din öğretimi kurumlarına öğrenci olarak devam eden katılımcıların yaşadıkları sorunlar analiz edildiğinde; fakülteye devamsızlık, iş ve öğrenimi birlikte yürütme konusunda yaşanan ekonomik sorunlar, öğretim faaliyetleri konusunda yaşanan sorunlar, müftülükten izin alma sorunu, fakültedeki hocalarla ilişkiler konusunda yaşanan sorunlar, iş ve öğrenimi birlikte götürme konusunda yaşanan ailevi sorunlar ve sınıf arkadaşları ile yaşanan sorunlardan söz edildiği görülmektedir. Katılımcılar hem çalışıp hem okudukları için en önemli sorunlarının, müftülükten izin alamama ve fakülteye devamsızlık sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Müezzin, imam hatip ve Kur'an kursu öğreticisi olarak görev yapan katılımcıları, çalışma periyotları yönüyle diğer memurlardan ayrılan

¹⁹ Ahmet Ali Çanakçı - Mehmet Bayyığıt, "Yüksek Din Öğretimi Kurumlarında Bölümleşme Sorunu", *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26 (Nisan 2021), 369-400; Muhammet Fatih Genç, "Avrupa ve Türkiye'de İlahiyat Fakülteleri Lisans Programları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (Haziran 2013), 27-45; Saadettin Özdemir, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Programı ile İlgili Görüşleri: SdÜ İlahiyat Örneği", *Dergiabant* 7/13 (Mayıs 2019), 1-33.

²⁰ DİB, "Diyanet İşleri Başkanlığı", *Diyanet Akademisi Başkanlığı* (Erişim 20 Ağustos 2024).

²¹ Ömer Faruk Söylev, "Din Görevlilerinin Dini Danışma ve Rehberlik İlişkileri Üzerine Bir Araştırma", *Balikesir İlahiyat Dergisi* 2/2 (2016), 205-246; Muzaffer Üzümcü - Nuran Çınar, "4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitsel Yeterlikleri ve Görev Yaptıkları Kurslarla İlgili Görüşleri", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 7/1 (Haziran 2020), 7-51; Suzan Yıldırım, "4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarının Gelişim Psikolojisi Açısından Değerlendirilmesi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 36 (2022), 95-107.

özellik, sabit bir mesailerinin olmamasıdır. İmam hatip olarak görev yapanlar namaz vakitleri dışındaki zamanlarda, Kur'an kursu öğreticileri ise MEB'deki öğretmenlerde olduğu gibi dersleri bittikten sonraki kalan zamanlarında fakülte'deki derslere katılma imkânı bulabilmektedir. Bazı din görevlileri ise Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) yurtlarında akşam görevlendirilme yoluyla derslere devam için kendilerine zaman oluşturmaya çalışmaktadırlar. DİB'in, esnek çalışma imkânı oluşturan ihtiyaç odaklı Kur'an kursu uygulamasında görev almak da derslere devam konusunda kolaylaştırıcı bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bazı din görevlileri, öğrenim harcı külfeti olmayan birinci öğretim programlarına yerleşecek puan almalarına rağmen devamsızlık sorununu aşmak için ikinci öğretimi tercih etmektedirler. Ancak bütün bu fırsatlar bütün katılımcılar tarafından elde edilemediği için yine de devamsızlık sorunu aşılamamaktadır.

Mesleki gelişimlerini sağlamak ve yerine getirdikleri görevlerde yükselmek için din görevlilerinin yükseköğretim mezunu olmaya çalışmaları DİB teşkilatındaki görevlilerin niteliklerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Katılımcıların ilahiyat/İslami ilimler fakültesi eğitimine devam etmeleri, DİB'in her yıl emek ve finansman gerektiren hizmet içi eğitim uygulamasını personelin kendi imkanlarıyla ve gönüllü olarak yerine getirmeleri anlamına gelmektedir (Bk. Tablo 3.). Ancak din görevlilerinin amiri durumunda olan il ve ilçe müftüleri de bu konuda mevzuat kısılacı altındadırlar. Zira bazı bakanlıklar öğrenim sebebiyle tayine, öğrenim süresiyle sınırlı olmak üzere imkân verirken DİB mevzuatında yüksek öğretime devam eden personele tayin konusunda haklar tanıyan düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu tür düzenlemelerin yapılması hem amir konumunda olanların elini güçlendirecek hem de din görevlilerine fakülteye devam konusunda kolaylık sağlayacaktır. Zira eğitim gördükleri bölgeye yakın yerde görev yapamayan din görevlileri yol ve konaklama masrafı gibi ekonomik zorluklarla karşılaştıklarını (Bk. Tablo 3.) belirtmektedirler.

Katılımcı din görevlileri hem çalışma hem de eğitime devam etme mecburiyetinden dolayı öğretim faaliyetleri sürecinde de bazı zorluklar yaşamaktadırlar. Yaşları diğer öğrencilere göre büyük olduğu için okula adaptasyon sorunu yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca okula kayıt zamanlarının pandemi dönemine denk gelmesinden dolayı yüz yüze eğitimde bile adaptasyon sorunu yaşanırken uzaktan eğitim bu işi iyice zorlaştırmıştır. Görevlerindeki yoğunluktan dolayı dersleri tekrar edememeleri ve yarından fazlasının evli ve bazılarının çocuklarının olmasından dolayı ders çalışma ortamlarının uygun olmaması yine öğretim faaliyetlerini sekteye uğratan etkenler arasında sayılmaktadır. Görev yaptıkları yerler fakülteye uzak olanların yolda

geçirdikleri süre, derse yetişme stresi ve her gün görevle okul arasında birden fazla gidip gelmenin verdiği yorgunluk da derslere motivasyonlarını olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Katılımcıların yukarıda sayılan sebeplerle öğretim faaliyetlerinde yaşadıkları sorunlar akademik başarılarını düşürebilir hatta okul terki ile sonuçlanabilir. Yapılan araştırmalarda yükseköğretim öğrencilerinin okul terki sebepleri arasında akademik uyum sorunu ve başarısızlık yer almaktadır.²² Bununla birlikte katılımcıların vazife ile eğitimi birlikte götürme konusundaki avantajlı yönleri aldıkları eğitimle çalıştıkları alanın aynı olmasıdır. Zira başka bir araştırmada, çalışmak zorunda olan üniversite öğrencilerinin çoğunluğu çalışma alanlarının aldıkları eğitimle ilgisiz olduğunu belirtmiştir.²³ Çalışmak zorunda olan diğer fakülte öğrencileri öğretim alanları ile ilgisi olmayan düşük vasıflı işlerde çalışırken din görevlileri ilahiyat/İslami ilimler fakültesinde öğrendiklerini mesleki uygulamalarına yansıtma fırsatını elde etmektedirler.

Katılımcıların dile getirdikleri bir başka sorun fakülte hocalarla yaşanan sorunlardır. Öğrenciler öncelikle devam konusunda hocalarından müsamaha ve empatik yaklaşım beklediklerini dile getirmişlerdir. Öğrenciler fakülteye devam ve işyerinden izin konusunda kendilerini müftülük-fakülte kıskacında hissetmektedirler. Hem müftülükler hem de fakülte hocalar din görevlisi olan öğrencileri görev veya eğitimden birini seçme konusunda tercihe zorlamaktadır. Bu sorun kişisel inisiyatifle çözülecek bir sorun değildir. Çünkü devamsızlık sorunu bir defa mahsus bir durum değil dört yıllık bir süreci kapsamaktadır. Hem DİB teşkilatında hem de devam mecburiyeti olan örgün yükseköğretim kurumlarının mevzuatında, çalışan öğrencilerin devamsızlık sorununa çözüm olacak bir düzenleme bulunmamaktadır. Hocalar konusunda dile getirilen bir başka istek ise; diğer öğrencilere göre ileri yaşta olma, eğitim dışında vazife yapma ve aile sorumluluğu gibi sorunları göz önünde bulundurularak dersler, ödevler ve başarı konusunda müsamahakâr davranılması isteğidir. Bu istek eşitlik anlayışına uygun olmadığı gibi diğer öğrenciler tarafından kendilerine negatif ayrımcılık olarak değerlendirilebilecek bir durumdur. Ancak hocalarla ikili ilişkiler yoluyla dersler dışında akademik destek konusunda yardım istenebilir. Zira mülakatlarda bu konuda hocalardan destek istendiği veya istendiği halde hocaların sıcak bakmadığı veya zaman ayırmadığı ile ilgili bir görüş dile getirilmemiştir.

Katılımcıların dile getirdikleri sorunlardan birisi de ailevi sorunlardır.

²² Tuncer Bülbül, "Yükseköğretimde Okul Terki: Nedenler ve Çözümler", *Eğitim ve Bilim* 37/166 (2012), 228; Hüseyin Şimşek, "Üniversite Öğrencilerinin Okulu Bırakma Eğilimleri ve Nedenleri", *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 6/2 (2013), 263; Mustafa Fatih Ay, "İlahiyat Fakültelerinde Okul Terki: İlahiyat Fakültesinden Kayıt Sildirenler Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma", *Eskiye* 43 (2021), 279.

²³ Özmen, "Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Deneyimleri", 400.

Katılımcı ifadeleri incelendiğinde ebeveyn, eş ve çocuklarından genellikle destek görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak bazı katılımcılar (%27,4) bu konuda çeşitli sorunlar dile getirmişlerdir. Bunlar, eşleri ve çocuklarına yeterince zaman ayıramama, ebeveynleri ve diğer akrabalarıyla sosyal ilişkilerinin zayıflaması gibi sorunlardır. Bu sorunlar ders yoğunluğundan dolayı diğer öğrencilerin de karşılaşabileceği konular olarak değerlendirilebilir. Ancak bazı katılımcıların eşlerinin “okuyup da ne olacak” türünden şikayetleri hem iş hem okul hem de aile sorumluluğunu birlikte götürmeye çalışan katılımcılar açısından motivasyonu olumsuz etkileyecek bir durum olarak değerlendirilebilir. Ayrıca aileden şikâyet gelmese bile eşinin ve çocuklarının hakkını gasp ettiği düşüncesiyle, görevle birlikte eğitimi kendisine sorun haline getiren katılımcı ifadeleri de bulunmaktadır. Hatta bu durumu bir katılımcı “duygusal yorgunluk” olarak nitelendirmektedir. Üniversite öğrenimi yıllarında ailede yaşanan sorunların sadece ders başarısını değil, öğrencilerin ruhsal durumunu olumsuz etkilediğini ortaya koyan araştırma sonuçları bulunmaktadır.²⁴

Katılımcıların dile getirdikleri sorunlardan birisi de fakülte arkadaşları ile yaşanan sorunlardır. Din görevlileri fakülte arkadaşlarından çoğunlukla destek gördüklerini ifade etmişlerdir. Ancak bazı fakülte arkadaşlarının, din görevlisi olarak atamaları olduktan sonra yükseköğretime devam etmelerini gereksiz gördüklerini belirtmişlerdir. Hatta bazı arkadaşları fakülteye yerleşemeyen kişilerin haklarını gasp ettiklerini iddia etmişlerdir. Üniversite eğitiminin mesleki eğitim olduğu ve mezuniyet sonrası ilgili alanda görev alma isteği tabi bir durumdur. Ancak üniversite eğitimini tamamen istihdam odaklı düşünmek hele hele görev yaptıkları alanda yüksek öğretim imkanından yararlanmak için çaba sarf edenlere karşı olumsuz düşünce geliştirmek kabul edilebilir bir durum değildir. Fakülte arkadaşlarından alınan bu tür olumsuz tepkiler zaten zor şartlarda öğrenime devam eden katılımcılarda motivasyon bozukluğu oluşturabilir. Din görevlilerinden bazıları yüksek din öğretimi kurumlarına M.T.O.K hafızlık kontenjanından girdikleri için sınıf arkadaşlarının bu durumu fırsata çevirerek Kur’an-ı Kerim derslerinde onlardan yardım almaları, onların fakültede varlığını tehdit değil, fırsat olarak görmeleri beklenir. Zira yüksek din öğretimi öğrencileri bu derslerin öğretimi konusunda bazı sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.²⁵

²⁴ İmprachim Choulia, *Üniversite Öğrencilerinin Gençlik Döneminde Yaşadıkları Aile Sorunları ile Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi* (Haceteppe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 133.

²⁵ Yusuf Alemdar, “İlahiyat Fakültelerinde Kur’an Dersleri İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (15 Haziran 2008), 177-212; Mehmet Maşuk Acar - Muhammet Fatih Genç, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur’an Okuma ve Tecvid Dersine Karşı Tutumları (Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 6/2 (Aralık

Katılımcılara, yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri sorulmuştur. Katılımcıların yarıdan fazlası (%53,7) bir çözüm önerisi sunmuştur. Cevapların analizi sonucunda; müftülükler, kurumlar arası iş birliğine, İlahiyat/İslami İlimler fakülte yönetimlerine ve hocalarına yönelik çözüm önerileri geliştirdikleri tespit edilmiştir. İl/İlçe müftülüklerine yönelik çözüm önerileri, öğrenim gördükleri fakülteye yakın yerlerde görevlendirilmelerinin yapılması yönündedir. Kurumlar arası iş birliğine yönelik önerileri, görev yaptıkları kurum olan müftülükler ile eğitim gördükleri ilahiyat/İslami ilimler fakültelerinin bir araya gelerek hem okuyup hem çalışan öğrencilerin sorunlarına yönelik düzenlemeler yapmalarıdır. Fakülte yönetimlerine yönelik çözüm önerileri sınıf geçmede derse devamlarının değil, sınav başarılarının esas alınması, çalışanlara yönelik hafta sonu ders telafisi imkanlarının oluşturulması yönündedir. Fakülte hocalarından beklentileri ise çalışan öğrencilerin durumunu göz önünde bulundurarak mesleki gelişimleri için fakülteye gelenlere müsamahakâr olmalarıdır. Çözüm önerileri incelendiğinde, talep edilen şeylerin yasal altyapısı olmayan, daha çok kişisel inisiyatifler olduğu görülmektedir. Bu inisiyatiflerin kullanılması diğer öğrenciler tarafından kendilerine karşı negatif ayrımcılık olarak algılanması mümkündür. Üstelik yüksek din öğretimi dört yıllık bir süreyi kapsadığı için çözümlerin kişisel müsamahalarla çözülmesi sürdürülebilir bir durum değildir. Bazı müftülük ve fakültelerin kolaylaştırıcı yaklaşımlarını bazılarının uygulamaması eşitsizlik olarak değerlendirilebilir.

DİB'e bağlı kurumlarda görev yaparken ilahiyat/İslami ilimler fakültelerinde eğitimlerine devam eden din görevlilerinin deneyimleri değerlendirildiğinde, her ne kadar bazı konularda sorunlar yaşansa da katkılarının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Din görevlilerinin yeterliklerini konu alan araştırmalar, onların bazı mesleki sorunlarının olduğunu ortaya koymuştur.²⁶ Aldıkları bu eğitim din görevlilerinin mesleki bilgi ve becerilerinin gelişimine katkı sağladığından dolayı bu konuda yaşanan sorunların çözümü, daha fazla din görevlisinin bu imkândan yararlanmasının önünü açacaktır.

Katılımcı görüşlerine dayalı olarak tespit edilen sorunların çözümüne yönelik şu öneriler getirilebilir.

1-Diyanet İşleri Başkanlığı, çalışırken kendi alanı ile ilgili bir yüksek din

2022), 605-630.

²⁶ Mehmet Korkmaz, "Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/28 (Haziran 2010), 11-28; İbrahim Turan, "Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri", *Din-Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (Haziran 2013), 47-73; Zeynep Yüksel, "Eğitim Durumu Bağlamında Din Görevlilerinin Güncel Dini Meselelere Bakışının İncelenmesi Çankırı Örneği", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13/2 (Kasım 2022), 191-218.

öğretimi kurumuna devam eden görevlilerin tayin ve izin haklarının yasal düzenlemesi için çalışma başlatabilir.

2-Yükseköğretim kurumları pandemi ve depremde elde ettikleri uzaktan eğitim tecrübesini ve teknik altyapılarını kullanarak teorik derslerin bir kısmı için uzaktan eğitim seçeneğini hayata geçirebilir.

3-Bir kısmı hafız olan ve uzun süre din görevliliği yapmış olanlar yüksek din öğretimi kurumlarına kaydolduklarında; hazırlık sınıfındakine benzer şekilde Kur'an-ı Kerim ve Arapça derslerinden, girecekleri seviye belirleme sınavlarındaki başarılarına ve hafızlık belgelerine dayalı olarak muaf tutulmaları için mevzuat düzenlemeleri yapılabilir. Zira bazı üniversitelerde yabancı dil dersinden yapılan seviye tespit sınavlarındaki başarıya bağlı olarak bazı öğrenciler sonraki dönemlerde yabancı dil derslerinden muaf olabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Mehmet Maşuk - Genç, Muhammet Fatih. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an Okuma ve Tecvid Dersine Karşı Tutumları (Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 6/2 (Aralık 2022), 605-630. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7444186>
- Alemdar, Yusuf. "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Dersleri İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (15 Haziran 2008), 177-212.
- Ay, Mustafa Fatih. "İlahiyat Fakültelerinde Okul Terki: İlahiyat Fakültesinden Kayıt Sildirenler Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma". *Eskiyeni* 43 (2021), 269-288. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.846289>
- Aydemir, İshak vd. "Çalışan Yükseköğretim Öğrencilerinin Karşılaştıkları Sorunlar". *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 5/3 (2022), 276-285. <https://doi.org/10.32329/uad.1060624>
- Aydın Günbatar, Sevgi. "Fenomenolojik Araştırma (Olgu Bilim) Yöntemi". *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. ed. Haluk Özmen - Orhan Karamustafaoğlu. 293-316. Ankara: Pegem Akademi, 2. Basım, 2019.
- Bülbül, Tuncer. "Yükseköğretimde Okul Terki: Nedenler ve Çözümler". *Eğitim ve Bilim* 37/166 (2012), 219-235.
- Büyükoztürk, Şener vd. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 32. Basım, 2022.
- Choulia, İmprachim. *Üniversite Öğrencilerinin Gençlik Döneminde Yaşadıkları Aile Sorunları ile Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçiliğin Ara-*

- cı Rolünün İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırmacılar İçin 30 Temel Beceri*. çev. Hasan Özcan. Anı Yayıncılık, 2. Basım, 2019.
- Çanakcı, Ahmet Ali - Bayyigit, Mehmet. “Yüksek Din Öğretimi Kurumlarında Bölümleşme Sorunu”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26 (Nisan 2021), 369-400.
- DİB. “Diyanet İşleri Başkanlığı”. *Strateji Geliştirme Başkanlığı*. Erişim 19 Ağustos 2024. <https://stratejigelistirme.diyaret.gov.tr/sayfa/57/istatistikler>
- DİB. “Diyanet İşleri Başkanlığı”. *Hukuk Müşavirliği*. Erişim 19 Ağustos 2024. <https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/Diyaret%20%C4%B0%C5%9Fleri%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Personel%20Yeterlikleri.pdf>
- DİB. “Diyanet İşleri Başkanlığı”. *Diyanet Akademisi Başkanlığı*. Erişim 20 Ağustos 2024. <https://diyanetakademi.diyaret.gov.tr/sayfa/53/tanitim>
- Doğan, Hüseyin - Akçalı, Gökçe. “Üniversite Öğrencilerinin Yaşadıkları Sosyo-Ekonomik Sorunlar Üzerine Bir İnceleme”. *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 4/3 (2021), 309-316. <https://doi.org/10.26701/uad.903559>
- Ersin, Pınar - Bayyurt, Yasemin. “Odak Grup Görüşmeleri”. *Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2. baskı., 2017.
- Genç, Muhammet Fatih. “Avrupa ve Türkiye’de İlahiyat Fakülteleri Lisans Programları”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (Haziran 2013), 27-45.
- Genç, Salih Zeki. “Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Meselemiz”. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 11 (2005), 86-99.
- Korkmaz, Mehmet. “Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur’an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/28 (Haziran 2010), 11-28.
- Merriam, Sharan B. *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. ed. Selahattin Turan. çev. Fatma Koçak Canbaz - Muhammed Öz. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2018.
- ÖSYM. “Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı”. *Sınav Hizmetleri Daire Başkanlığı*. Erişim 21 Ağustos 2024. https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2024/YKS/TERCIH/tkilavuz_02082024.pdf
- Özdemir, Petek Akman. “Akademik Güdülenme ile Üniversiteye Aidiyet Duygu-

- su Arasındaki İlişki". *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2023), 150-160. <https://doi.org/10.32329/uad.1156530>
- Özdemir, Saadettin. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Programı ile İlgili Görüşleri: Sdü İlahiyat Örneği". *Dergiabant* 7/13 (Mayıs 2019), 1-33. <https://doi.org/10.33931/abuifd.543386>
- Özmen, Kenan. "Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Deneyimleri: Yarı Zamanlı Çalışma". *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2023), 394-404. <https://doi.org/10.32329/uad.1360388>
- Söylev, Ömer Faruk. "Din Görevlilerinin Dini Danışma ve Rehberlik İlişkileri Üzerine Bir Araştırma". *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 2/2 (2016), 205-246.
- Şimşek, Hüseyin. "Üniversite Öğrencilerinin Okulu Bırakma Eğilimleri ve Nedenleri". *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 6/2 (2013), 242-271.
- Turan, İbrahim. "Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (Haziran 2013), 47-73.
- Üzümcü, Muzaffer - Çınar, Nuran. "4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitsel Yeterlilikleri ve Görev Yaptıkları Kurslarla İlgili Görüşleri". *Trabzon İlahiyat Dergisi* 7/1 (Haziran 2020), 7-51. <https://doi.org/10.33718/tid.712965>
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 9. Basım, 2013.
- Yıldırım, Suzan. "4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitaplarının Gelişim Psikolojisi Açısından Değerlendirilmesi". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 36 (2022), 95-107. <https://doi.org/10.20875/makusobed.1143487>
- Yüksel, Zeynep. "Eğitim Durumu Bağlamında Din Görevlilerinin Güncel Dini Meslelere Bakışının İncelenmesi Çankırı Örneği". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13/2 (Kasım 2022), 191-218. <https://doi.org/10.54558/jiss.1063049>